

Interne Memo

GRIFFIE

Aan	Leden van de Controle Commissie 7 juni 2024
Van	Griffie
Onderwerp	Analyse Statenonderzoeker jaarstukken 2023

1. Analyse Griffie

Het presidium heeft op 1 december 2017 besloten om begrotingen en jaarstukken van de provincie Limburg te laten voorzien van een analyse door de Griffie.

2. Bevoegdheid

Op grond van artikel 7 van de 'Verordening van Provinciale Staten van de provincie Limburg bevattende het reglement van orde van Provinciale Staten van Limburg 2023' fungeert de Controlecommissie

- Als een rekencommissie voor Provinciale Staten. Zij behandelt en onderzoekt daartoe de door Gedeputeerde Staten aan Provinciale Staten aangeboden jaarrekening en toetst en beoordeelt de comptabele juistheid en rechtmatigheid van financieel beheer en de doelmatigheid van het door of namens Gedeputeerde Staten gevoerde financieel beheer en beleid;
- Als gesprekspartner van de accountant in het kader van de door laatstgenoemde uit te voeren accountantscontrole.

De Controlecommissie rapporteert en adviseert Provinciale Staten rechtstreeks over de jaarrekening, mede op basis van de bevindingen van de accountant en haar eigen onderzoek.

Conform artikel 3 lid 1 van het 'Reglement van orde voor de Statencommissies Provincie Limburg 2023' is de Interim Statencommissie belast met deze taken zolang Provinciale Staten na de Statenverkiezingen nog geen besluit hebben genomen tot instelling van Statencommissies. Deze interne Statencommissie is derhalve ook belast met bovengenoemde taken van de Controlecommissie.

3. Hoor-/wederhoorprocedure

De concept-analyse is ambtelijk besproken (Griffie – Cluster Financiën) om feitelijke onjuistheden te kunnen corrigeren en daar waar nodig nadere toelichting te verkrijgen. Dit is verwerkt in de analyse.

4. Behandelvoorstel

De analyse van de jaarstukken 2023 door de Griffie kan worden betrokken bij de bespreking van de jaarstukken.

Analyse statenonderzoeker jaarstukken 2023

Belangrijkste conclusies:

- *De meerjarige ontwikkeling van de BBV-kengetallen laten een positief beeld zien; ook ten opzichte van het landelijk beeld springt de provincie Limburg er in positieve zin uit.*
- *Uit de analyse van de beleidskaders blijken een groot aantal acties en activiteiten, maar deze blijven achter bij de planning. Er is er sprake van een terugkerend patroon van onderbesteding en over 2023 belooft dit een bedrag van € 161 mln. De onderbesteding zit vooral in projectsubsidies. Aandachtspunten zijn voldoende mankracht, effectief projectmanagement en het besef bij het College van GS of plannen en doelstellingen voldoende realistisch zijn.*
- *Het weerstandsvermogen van de provincie Limburg is met € 936 mln. op goed niveau; er is veel ruimte om risico's op te vangen.*
- *Er is voor een bedrag van ruim € 4,6 mln. afgewaardeerd op deelnemingen. Provinciale Staten dienen goed en up-to-date hierover geïnformeerd te worden. Dit gebeurt bij deze jaarcijfers 2023 via de paragrafen Portfoliomanagement en Verbonden partijen. Deze afwaarderingen zitten volledig in deelnemingen waar de afwaardering voorzien was en uit beleidsmiddelen gedekt (agiostortingen). In feite is het een subsidie die financieel technisch wordt verantwoord als agio en omdat het risicoprofiel stijgt vindt er een storting in de risicoreserve plaats.*
- *Het is aan Provinciale Staten te beslissen wat er gaat gebeuren met het resultaat van € 110,1 mln.*
- *Bij de ontwikkelingen binnen de verbonden partijen is het van groot belang dat Provinciale Staten tijdig geïnformeerd wordt over ontwikkelingen. Voor deze jaarstukken zijn vooral de ontwikkelingen bij de Greenportcampussen van groot belang. Provinciale Staten worden verder onder andere geïnformeerd door Mededelingen Portefeuillehouder.*
- *Voor overige conclusies verwijs ik naar deze analyse.*

Inhoudsopgave

1.	Opzet analyse van de jaarstukken	3
2.	Financiële analyse van de jaarstukken 2023	4
2.1.	Kengetallen BBV van de provincie Limburg	4
2.2.	Meerjarige ontwikkeling kengetallen BBV Limburg ten opzichte van Nederland	4
2.2.1.	(gecorrigeerde) netto schuldquote (hoe lager, hoe beter)	4
2.2.2.	Solvabiliteit (hoe hoger hoe beter)	5
2.2.3.	Grondexploitatie (hoe lager, hoe beter)	5
2.2.4.	Structurele exploitatieruimte (hoe hoger, hoe beter)	5
2.2.5.	Belastingcapaciteit (hoe lager, hoe beter)	6
2.2.6.	Conclusie naar aanleiding van BBV-kengetallen	6
3.	Analyse van de jaarstukken aan de hand van beleidskaders	7
3.1.	Algemene inleiding	7
3.2.	Regionale economie	7
3.3.	Cultuur en maatschappij	8
3.4.	Regionale bereikbaarheid en OV	8
3.5.	Ruimtelijke ontwikkeling	9
3.6.	Milieu, energie en klimaat	10
3.7.	Landelijk gebied	10
3.8.	Kwaliteit openbaar bestuur	11
3.9.	Financiën en overhead	11
3.10.	Conclusie aan de hand van beleidskaders	11
4.	Overige bevindingen bij analyse van de jaarrekening	13
4.1.	Frauderisico en niet naleving van wet- en regelgeving	13
4.2.	Onderzoeksvraag vanuit Controlecommissie jaarrekeningcontrole 2023	13
4.3.	Weerstandsvermogen	13
5.	Jaarrekening 2023	15
5.1.	De provinciale balans	15
5.1.1.	Immateriële vaste activa	15
5.1.2.	Financiële vaste activa	16
5.1.3.	Eigen vermogen en resultaat	17
5.1.4.	Immunisatiereserve	17
5.2.	De provinciale staat van baten en lasten	18
6.	Ontwikkelingen bij verbonden partijen	20
7.	Openstaande moties en toezeggingen	22

1. Opzet analyse van de jaarstukken

In de Controlecommissie van 22 maart 2024 is de analyse van de jaarrekeningen geagendeerd. Vanuit de griffie is voorgesteld om bij de financiële analyse in te gaan op de volgende elementen:

- De trendontwikkeling van de BBV-kengetallen van de provincie Limburg
- Vergelijking van de kengetallen BBV-provincie Limburg met landelijke data
- Vergelijkende balansanalyse, waarbij afwijkingen worden verklaard en geanalyseerd
- Vergelijkende analyse staat van baten en lasten, waarbij afwijkingen worden verklaard en geanalyseerd
- Actuele ontwikkelingen

De Controlecommissie heeft ingestemd met het voorstel van de griffie.

Deze analyse is opgesteld op basis van het Statenvoorstel G-24-020 Statenvoorstel jaarstukken 2023, brief GS van 02-04-2024 (GS DOC-00634181).

2. Financiële analyse van de jaarstukken 2023

2.1. Kengetallen BBV van de provincie Limburg

Het BBV¹ schrijft voor dat een set van zes kengetallen² wordt opgenomen in de begroting en in de jaarstukken. De presentatie van de kengetallen uit het BBV en een toelichting op de onderlinge samenhang ervan geeft snel een duidelijk beeld van de financiële positie van de provincie. In samenhang met de hoogte van het totale risicobedrag bepaalt dit namelijk indirect (door de benodigde weerstandscapaciteit) de vrijheid van PS in beleidskeuzes. Met het inzichtelijk maken van een meerjarige ontwikkeling van de kengetallen krijgen PS een beter inzicht in de ontwikkeling van de financiële positie van de provincie.

2.2. Meerjarige ontwikkeling kengetallen BBV Limburg ten opzichte van Nederland

Met ingang van de begroting 2016 is in het BBV voorgeschreven dat in deze paragraaf een set van zes verplichte kengetallen wordt opgenomen. Naast de set van kengetallen wordt een beoordeling van de onderlinge verhouding van de kengetallen in relatie tot de financiële positie opgenomen.

De kengetallen en de beoordeling geven gezamenlijk inzicht in de financiële positie van de provincie.

Teneinde een scherper beeld te krijgen zijn bij elk kengetal de cijfers Nederland (alle provincies) vermeld. Zo zien we hoe Limburg het doet in vergelijking met het landelijke beeld.³

Uit feitencontrole met het cluster financiën bleek dat er voor gemeenten normgetallen zijn, waarmee een onderlinge vergelijking kan worden gemaakt. Voor provincies is dit niet het geval. Navraag bij IPO leert dat dit een bewuste keuze is omdat dit gebaseerd is op een veel kleinere massa. De hier gepresenteerde cijfers zijn daarom puur vergelijkend.

2.2.1. (gecorrigeerde) netto schuldquote (hoe lager, hoe beter)

Schuldquote	R2022	R2023	B2024	B2025	B2026	B2027
Netto schuldquote Limburg	5%	18%	-1%	13%	12%	11%
Netto schuldquote Nederland (alle provincies)	-27%	-5%	1%	-14%	-16%	
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen Limburg	-207%	-181%	-192%	-170%	-162%	-169%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen Nederland	-98%	-76,8%	-65,6%	-94%	-94%	

Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de provincie ten opzichte van de eigen middelen en geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Om inzicht te verkrijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen). Binnen de provincie Limburg is er sprake van een overschot aan middelen. Wel zien we dat de netto (gecorrigeerde) schuldquote toeneemt, hetgeen duidt op een iets mindere positie; echter ten opzichte van het landelijke beeld ziet het er nog steeds goed uit.

¹ Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten

² De kengetallen zijn: netto schuldquote, netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen, solvabiliteitsratio, grondexploitatie, structurele exploitatieruimte en belastingcapaciteit.

³ De landelijke cijfers staan op <https://findo.nl/jive> De cijfers 2027 zijn op het moment van publicatie van de analyse nog niet bekend.

2.2.2. Solvabiliteit (hoe hoger hoe beter)

	R2022	R2023	B2024	B2025	B2026	B2027
Solvabiliteitsratio	76%	76%	78%	78%	79%	80%
Solvabiliteitsratio Nederland	65%	63%	62%	63%	63%	

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de provincie in staat is aan haar langlopende financiële verplichtingen te voldoen. Het eigen vermogen wordt hierbij afgezet tegen het totale vermogen. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de provincie of gemeente. De mate van weerbaarheid geeft in combinatie met de andere kengetallen een indicatie over de financiële positie van een provincie. Ten opzichte van het landelijk beeld scoort de provincie Limburg goed.

2.2.3. Grondexploitatie (hoe lager, hoe beter)

	R2022	R2023	B2024	B2025	B2026	B2027
Kengetal grondexploitatie	-3%	-2%	-1%	-1%	-1%	-1%
Kengetal grondexploitatie Nederland	2%	1%	1%	1%	1%	

Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (boekwaarde) is ten opzichte van de jaarlijkse baten. De grexratio geeft in een percentage weer hoe de waarde van de grond zich verhoudt tot de totale baten. De boekwaarde van de voorraad grond is hierbij van belang, omdat deze waarden moeten worden terugverdiend bij verkoop. Voor de provincie is deze waarde negatief, hetgeen betekent dat het financieel risico met betrekking tot grondexploitatie minimaal is. Uit feitencontrole met het cluster financiën blijkt dat de grondexploitaties bij de provincie ook in materiële zin beperkt zijn.

2.2.4. Structurele exploitatieruimte (hoe hoger, hoe beter)

	R2022	R2023	B2024	B2025	B2026	B2027
Structurele exploitatieruimte	21%	29%	9%	9%	10%	6%
Structurele exploitatieruimte Nederland	6%	6%	7%	7%	5%	

Voor de beoordeling van de financiële positie is het ook van belang te kijken naar de structurele baten en structurele lasten. Structurele baten zijn bijvoorbeeld de algemene uitkering uit het provinciefonds en de opbrengsten uit opcenten op de motorrijtuigbelastingen. Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is, doordat wordt gekeken naar de structurele baten en structurele lasten en deze worden vergeleken met de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten (waaronder de rente en aflossing van een lening) te dekken. De provincie Limburg is uitstekend in staat haar structurele lasten te dragen. De vergelijking met Nederland laat zien dat Limburg een sterkere positie heeft dan andere provincies. Uit de feitencontrole bleek nog dat in het financiële kader van de jaarstukken erop wordt gewezen dat dit beeld kan verslechteren als gevolg van de verwachte herijking van het provinciefonds.

2.2.5. Belastingcapaciteit (hoe lager, hoe beter)

Belastingcapaciteit	R2022	R2023	B2024	B2025	B2026	B2027
Aantal opcenten t.o.v. landelijke gemiddelde	95%	93%	95%	95%	95%	95%
Landelijk gemiddelde jaar t-1	100%	100%	100%	100%	100%	100%

De opcenten motorrijtuigenbelasting zijn voor provincies de belangrijkste eigen belastinginkomsten. De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller in het volgende begrotingsjaar kan worden opgevangen of ruimte is voor nieuw beleid. Om deze ruimte weer te kunnen geven is een ijkpunt nodig. In dit geval landelijk gemiddelde tarieven.

Voor de provincies wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de hoogte van het gemiddelde landelijke gehanteerde tarief voor de opcenten. Het aantal opcenten in jaar t (het begrotingsjaar) wordt hierbij gerelateerd aan het gemiddelde van het aantal opcenten van alle provincies in jaar t-1 en is uitgedrukt in een percentage. Er is dus nog ruimte voor verhoging in de provincie Limburg. Bij de feitencontrole bleek dat de onbenutte belastingcapaciteit € 65 mln. bedraagt. In 2024 is dit gestegen naar € 79 mln. Dit betekent dat de belastingen in theorie per jaar fors zouden kunnen worden verhoogd.

2.2.6. Conclusie naar aanleiding van BBV-kengetallen

De Financiële gezondheid en operationele efficiëntie van de provincie Limburg laten een positief beeld zien. De BBV (Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten) indicatoren tonen een gezonde financiële status van de provincie. Dit omvat indicatoren zoals solvabiliteitsratio, structurele exploitatieruimte en schuldquote, die allen binnen aanvaardbare grenzen liggen. Het is goed te zien dat de provincie Limburg het over de hele linie beter doet dan andere provincies. De operationele efficiëntie wordt regelmatig geëvalueerd door middel van interne audits en externe beoordelingen.

3. Analyse van de jaarstukken aan de hand van beleidskaders

3.1. Algemene inleiding

Deze jaarstukken vormen het sluitstuk van de Statenperiode 2019-2023, een turbulente periode. Denk hierbij aan de stikstofcrisis, de coronacrisis, de Limburgse politiek-bestuurlijke crisis en de watersnood. Het jaar 2022 werd gedomineerd door sterk stijgende energieprijzen en een inflatie van 10% die alle inwoners, bedrijven, instellingen en overheden heeft geraakt.

In 2023 volgden nieuwe verkiezingen na de val van het kabinet Rutte IV. Dit leidde tot vertraging in de uitvoering van verschillende grote dossiers. In 2023 zijn er ook nieuwe provinciale verkiezingen geweest en er is een nieuwe coalitie gevormd in de provincie Limburg met als uitgangspunt 'Elke Limburger telt'. Er zijn nieuwe beleidskaders en deze jaarstukken staan in het teken van de afronding van het beleid uit de vorige periode. Voor de bespreking van actuele ontwikkelingen volgen we de kaders zoals aangegeven en beschreven in de jaarstukken 2023.

3.2. Regionale economie

Provincies zijn in Nederland verantwoordelijk voor regionaal economisch beleid. Provincies dragen eraan bij dat Nederland een van de meest innovatieve en concurrerende economieën ter wereld is.

Wat is er bereikt?

- 1 De inspanningen en investeringen van de provincie Limburg zijn gericht op profijt voor de ondernemende en werkende Limburger. Er wordt daarbij gebruik gemaakt van het bij het LIOF in uitvoering zijnde (innovatie-) instrumentarium, alsmede startup en scale up programma's welke eveneens worden uitgevoerd door LIOF. Innovaties en de kennis die daaruit voortvloeit vinden hun weg in het MKB en daarmee de arbeidsmarkt in Limburg.
- 2 De sterke inzet op een innovatieve regio zorgt voor een attractief vestigingsklimaat.
- 3 Er is hard gewerkt aan de verdere ontwikkeling van de Brightlands campussen. Er is een stevige kennis- en onderzoeksinfrastructuur opgezet met tevens communities van bedrijven, onderwijs en overheid die groeien in omvang en activiteit. Werkgelegenheid neemt toe, zowel op de campussen als daarbuiten.
- 4 Voor de ontwikkeling van de regionale economie is ook de ontwikkeling van luchthaven Maastricht-Aachen Airport van belang. Er is onder andere gewerkt aan een nader uitgewerkt en geïmplementeerd omgevingsfonds, uitgewerkte duurzaamheidsmaatregelen en de oplevering van een gerenoveerde start- en landingsbaan.
- 5 Er is geïnvesteerd in de toeristische sector. Er is geparticipeerd in de landelijke actie-agenda Vakantieparken en een kwalitatieve en veilige wandel- en fietsstructuur.
- 6 In de periode 2019-2023 is voor € 20 mln. geïnvesteerd in de Limburgse land- en tuinbouwsector met de nadruk op duurzaamheid.
- 7 Regio-deal Noord-Limburg is een samenwerking tussen het Rijk, provincie Limburg en acht gemeenten. Doel is een stevige impuls geven aan de brede welvaart in Noord-Limburg ten behoeve van de uitvoering van regionaal gedragen projecten.
- 8 Er is breed geïnvesteerd in de versterking van de arbeidsmarkt
- 9 Er is ingezet op innovatieve samenwerking met Brightlands door MBO en hbo-instellingen.

Exploitatie	Primitieve begroting 2023	Gewijzigde begroting 2023	Realisatie 2023	Vershil tussen begroting en realisatie
Eindresultaat (x 1.000)	-39.399	-55.795	-35.468	-20.326

Dit betekent dus een voordelig verschil in het resultaat van € 20,4 mln. van het programma Regionale Economie (nadere uitwerking in exploitatieoverzicht pagina 46 en 47).

3.3. Cultuur en maatschappij

De provincie zorgt voor cultuur en erfgoed. Culturele organisaties zijn en worden ondersteund via subsidieregelingen. Bijzonder voor Limburg is dat meerjarig wordt geïnvesteerd in beleid dat gericht is op het verbeteren van bewegen en sport, gezondheid en participatie; erg belangrijk omdat Limburg achterstanden heeft en opzichte van het nationale beeld.

Wat is er bereikt?

1. Uitvoeren sociale agenda (gezonde basisschool, Handle with care en Nu Niet Zwanger).
2. Georganiseerde aanpak tegen ondermijning, preventie en veilige wijken inclusief een veilig buitengebied.
3. Behoud en versterking van de culturele basisinfrastructuur samen met Rijk en gemeenten.
4. Instandhouding van het Limburgs cultureel erfgoed via subsidieverlening
5. Alle Limburgers blijven door sport en bewegen mentaal en fysiek gezond en kunnen zich positief ontwikkelen

Exploitatie	Primitieve begroting 2023	Gewijzigde begroting 2023	Realisatie 2023	Vershil tussen begroting en realisatie
Eindresultaat (x 1.000)	-51.567	-73.256	-52.992	-20.264

Dit betekent dus een voordelig verschil in het programma Cultuur en maatschappij van € 20,2 mln. (nadere uitwerking op pagina 62 en 63).

3.4. Regionale bereikbaarheid en OV

Goede bereikbaarheid is belangrijk voor een Nederland van krachtige regio's. Regionale bereikbaarheid is niet alleen belangrijk voor een goede economie, maar brengt mensen ook in beweging en verbinding met elkaar. De Provincie speelt binnen mobiliteit een bijzondere rol. Veel vraagstukken op mobiliteitsgebied spelen zich namelijk af op het regionale of provinciale niveau.

Wat is er bereikt?

1. Een openbaar vervoersysteem in Limburg waarin de reiziger centraal staat en dat bijdraagt aan het realiseren van onze ambities en doelen. Samen met Arriva is gewerkt aan het Transitieprogramma
2. Versterken positie spoor als drager van OV (Maaslijn aanbesteed)
3. Vlot, veilig, betrouwbaar, duurzaam, leefbaar en efficiënt vervoer van mensen en goederen (Smart Mobility)

4. Stijging van het aantal fietskilometers (Focus op Fiets 2019-2023)
5. In het kader van verkeersveiligheid daling van het aantal ernstige slachtoffers (maatregelen op de wegen en stimuleren verkeersveilig gedrag)
6. Kwaliteit van weginfra op orde

Exploitatie	Primitieve begroting 2023	Gewijzigde begroting 2023	Realisatie 2023	Vershil tussen begroting en realisatie
Eindresultaat (x 1.000)	-118.243	-113.467	-111.431	-2.036

Dit betekent dus een voordelig verschil voor het programma Regionale Bereikbaarheid en OV van € 2,04 mln. In deelprogramma 3.2.1. 'mensen en goederen veilig en op tijd op hun plek' zit een nadelig verschil van € 8,9 mln, hetgeen wordt veroorzaakt door vertraging in CEF-subsidie (€ 8 mln.) en bijdrage vanuit het Rijk (€ 0,88 mln.) (nadere uitwerking op pagina 76 en 77).

3.5. Ruimtelijke ontwikkeling

De kwaliteit van de leefomgeving en een gezond leefmilieu zijn belangrijke factoren voor het Limburgse vestigingsklimaat en kenniseconomie. Grote transitie in onze samenleving leiden tot grote ruimteclaims; dit vraagt om ruimtelijke afwegingen en keuzes door Provincies, in het bijzonder op het gebied van:

- landbouw, natuur en stikstof;
- klimaat, water en energie;
- wonen en bereikbaarheid.

Wat is er bereikt?

1. Aantrekkelijke vitale kleine kernen, wijken, buurten en dorpen in regionaal verband ter versterking van de leefomgeving en het vestigingsklimaat (programma Stedelijke Ontwikkeling)
2. Doorstroming en bereikbaarheid van de woningmarkt
3. Regiodeal transformatie Parkstad (sociaaleconomische structuurversterking)
4. Een voortreffelijke woonomgeving waar mensen zich prettig voelen
5. Ruimtelijke kwaliteitsimpuls in stedelijk en in landelijk gebied
6. Hoogwaterveiligheid in de Maasvallei

Exploitatie	Primitieve begroting 2023	Gewijzigde begroting 2023	Realisatie 2023	Vershil tussen begroting en realisatie
Eindresultaat (x 1.000)	-10.438	-33.460	-13.790	-19.670

Dit betekent dus een voordelig verschil in het resultaat van het programma Ruimtelijke Ontwikkeling van € 19,67 mln. (Nadere uitwerking op pagina 91 en 92).

3.6. Milieu, energie en klimaat

Nederland heeft de ambitie om in 2050 energieneutraal te zijn. We willen af van fossiele brandstoffen en bereiden ons voor op de gevolgen van de klimaatverandering. Ook de provincies nemen hierin hun verantwoordelijkheid.

Wat is er bereikt?

1. Realiseren passende energiemix voor Limburg met een vermindering van de CO2 uitstoot (Provinciale Energie Strategie)
2. Bewustwording en innovatie voor wat betreft duurzaamheid en circulaire economie
3. Milieu: een veilige en gezonde leefomgeving
4. Duurzaam gebruik van bodem en ondergrond
5. Coördinatie vergunningen, toezicht en handhaving door nieuwe Omgevingswet

Exploitatie	Primitieve begroting 2023	Gewijzigde begroting 2023	Realisatie 2023	Vershil tussen begroting en realisatie
Eindresultaat (x 1.000)	-21.528	-32.541	-26.562	-5.979

Dit betekent een voordelig resultaat van € 5,98 mln. voor het programma Milieu, energie en klimaat (nadere toelichting op pagina 107 en 108).

3.7. Landelijk gebied

In het landelijke gebied komen veel functies samen. Niet alles kan overal. De stikstofproblematiek is urgent en vraagt om een aanpak op zowel korte als lange termijn. Dat geldt ook voor de aanpak van onze watersystemen na de overstromingen in 2021. De Provincie werkt hierin nauw samen met andere overheden, maatschappelijke organisaties, bewoners en gebruikers van het landelijke gebied.

Wat is er bereikt?

1. Een hoge mate van biologische diversiteit waarbij populaties van soorten duurzaam in stand blijven (Natuurprogramma 2023-2030)
2. Stikstof: herstel balans natuur en economie
3. Behoud en versterken van de kenmerkende kwaliteiten en afwisseling van het Limburgs Landschap (Programma Landschap)
4. Een duurzaam en robuust watersysteem dat ons beschermt tegen wateroverlast en droogte en dat voorziet in kwalitatief goed drinkwater

Exploitatie	Primitieve begroting 2023	Gewijzigde begroting 2023	Realisatie 2023	Vershil tussen begroting en realisatie
Eindresultaat (x 1.000)	-50.183	-51.770	-44.767	-7.003

Dit betekent een voordelig verschil van € 7 mln. voor het programma Landelijk gebied (nadere toelichting op pagina 123).

3.8. Kwaliteit openbaar bestuur

De provincies dragen zorg voor een goed openbaar bestuur. Provincies houden op onderdelen toezicht op gemeenten, gemeenschappelijke regelingen en het Waterschap. Met name het financieel toezicht op gemeenten en het wettelijk toezicht in het buitengebied vragen bijzondere aandacht. De Provincie en in het bijzonder ook de Commissaris van de Koning (als rijksorgaan) geven invulling aan een weerbare overheid en het tegengaan van ondermijning, het bevorderen van integriteitsbesef, de zorg voor goede interbestuurlijke verhoudingen en een weerbare overheid.

Wat is er bereikt?

1. Bestuurlijke opgaven doelgericht, kostenbewust en transparant bereiken vanuit een actieve opstelling en met grensoverschrijdend en internationaal perspectief (Rijks- en veiligheidstaken CdK en bevordering bestuurskracht inclusief Public Affairs).

Exploitatie	Primitieve begroting 2023	Gewijzigde begroting 2023	Realisatie 2023	Vershil tussen begroting en realisatie
Eindresultaat (x 1.000)	-22.669	-28.613	-22.815	-5.798

Dit betekent een voordelig verschil voor het programma Kwaliteit openbaar bestuur van € 5,8 mln. (nader toegelicht op pagina 133 en 134).

3.9. Financiën en overhead

In dit hoofdstuk zijn alle overige baten en lasten inzichtelijk gemaakt. Het betreft hier de onderdelen 'overhead' waarin alle bedrijfsvoering budgetten zijn opgenomen en de 'algemene dekkingsmiddelen' waarin met name de algemene inkomsten zijn opgenomen.

Exploitatie	Primitieve begroting 2023	Gewijzigde begroting 2023	Realisatie 2023	Vershil tussen begroting en realisatie
Eindresultaat (x 1.000)	323.836	406.484	417.969	-11.484

3.10. Conclusie aan de hand van beleidskaders

Overzicht van baten en lasten (x1.000)	2023	Begroting na wijzigingen	verschil
Saldo van baten en lasten	16.693V	102.799N	119.492V
Toevoeging aan reserves	147.168N	139.800N	7.368N
Onttrekking aan reserves	240.618V	260.181V	19.563V
Resultaat	110.143V	17.583V	92.561V

We zien over 2023 een onderbesteding in de lasten van € 161 mln. (begroot € 646,8 mln. en gerealiseerd € 485,9 mln.). Belangrijke oorzaak blijkt de afhankelijkheid van derden te zijn. Daarnaast zijn er ook minder inkomsten gerealiseerd dan begroot (€ 544 mln. versus € 502,6 mln.), een nadelig verschil van € 41,3 mln.

Het voorspellend vermogen van de organisatie blijft een belangrijk aandachtspunt, ook de komende tijd. Het blijkt dat er veel afwijkingen van de begroting zijn in de zin van onderbesteding. Trek hier conclusies en lering uit voor toekomstige prognoses.

De belangrijkste oorzaken van onderbesteding zijn:

1. Vooruit ontvangen bijdragen van het Rijk
2. Nog te betalen subsidies met afhankelijkheid van derden
3. Vooruitbetaalde bedragen aan subsidieontvangers
4. Niet uit de balans blijvende verplichtingen (langlopende projectsubsidies)

Zoals te zien blijven bij veel projecten de uitgaven ver achter bij de planning. De accountant constateert in de concept accountantsverklaring 'de middelen zijn wel beschikbaar, maar de (geplande) besteding blijft achter. Hierdoor is sprake van oplopende gereserveerde gelden die zijn verwerkt in de balans'.

Het advies voor de komende periode luidt dan ook:

1. voldoende mankracht ter beschikking stellen om de ambities niet alleen te financieren, maar ook te realiseren
2. Realiseer projecten tijdig door stevig in te zetten op effectief projectmanagement
3. Laat het College van GS zich bij elk project afvragen of de plannen en doelstellingen voldoende realistisch zijn.

4. Overige bevindingen bij analyse van de jaarrekening

4.1. Frauderisico en niet naleving van wet- en regelgeving

Er is een frauderisico analyse door de provincie opgesteld; daarnaast zijn er compliance vragenlijsten ingevuld. De frauderisico analyse is geactualiseerd, uitgebreid en afgestemd met de clusters. Verder beschikt de provincie over een gedragscode, Regeling melding vermoeden van een misstand Provincies en incidentenregistratie. Punt van aandacht is het hebben van een incident-responsplan, waardoor de provincie beter voorbereid is op fraude incidenten zoals een cyber-aanval.

In 2023 is gecontroleerd op de volgende risico's:

1. Ongebruikelijke memoriaalboekingen (boekingen buiten het reguliere proces) in december.
2. Transacties buiten de normale bedrijfsvoering, bijvoorbeeld inkoop;
3. Ongeautoriseerde betalingen
4. Controle op specifieke uitkeringen (SISA)

De werkzaamheden van de accountant hebben niet geleid tot specifieke aanwijzingen voor materiële frauderisico's. Wel is de zelfstandige betaalbevoegdheid van de head of finance van € 500.000,- teruggebracht naar een betalingsbevoegdheid op basis van 4 ogen principe.

4.2. Onderzoeksvraag vanuit Controlecommissie jaarrekeningcontrole 2023

'Hoe wordt intern een eventuele afwaardering van een deelneming onderbouwd en wat is de invloed van een afwaardering op verkopen van belangen in de toekomst?'

De onderbouwing vindt plaats via revisiedocumenten, die worden opgesteld binnen het cluster Financiën en beoordeeld c.q. geaccordeerd door de clustermanager Financiën. Zodra het ingebrachte belang van de provincie naar verwachting in de toekomst bij vervreemding of verkoop niet geheel meer wordt terugontvangen vindt een afwaardering plaats in het boekjaar.

Op vastgestelde momenten wordt PS door het college van GS geïnformeerd. Dit is vastgelegd in artikel 9 van de financiële verordening d.d. 10 februari 2023 waarin wordt gesproken over de actieve informatieplicht inzake kapitaalbelangen in verbonden partijen.

In artikel 21 van de financiële verordening is ook aangegeven dat éénmaal in de statenperiode een actueel beleidskader 'Sturing in Samenwerking' wordt aangeboden aan PS. Dit betreft het strategisch investeringsbeleid en uitvoeringskader.

Verkopen van belangen worden tegen de dan geldende marktwaarde verkocht. Afwaarderingen hebben uiteraard een negatieve invloed op deze waarde.

4.3. Weerstandsvermogen

Dit geeft inzicht in de financiële risico's die de provincie Limburg loopt. In onderstaande tabel wordt de beschikbare weerstandscapaciteit tot uitdrukking gebracht. De weerstandscapaciteit betreft het vermogen om financiële tegenvallers op te vangen, zonder dat dit invloed heeft op het uitvoeren van de bestaande taken.

Simpel gezegd duidt de incidentele weerstandscapaciteit op het opvangen van eenmalige tegenvallers, terwijl de structurele weerstandscapaciteit betrekking heeft op het omgaan met langdurige financiële uitdagingen.

Bedragen € x 1 mln.

Stand per 1 januari	Incidenteel	Structureel	R2023	R2022
Beschikbare weerstandscapaciteit	857	79	936	1.013
Gewogen risico's	33	17	50	37
Surplus weerstandsvermogen	824	62	886	976
Beslag op Weerstandsvermogen	4%	22%	5%	4%

Het beslag op het weerstandsvermogen 5% stand jaarstukken 2023 betekent dat indien de risico's zich daadwerkelijk voordoen, onze weerstandscapaciteit met 5% zal dalen.

De (gewogen) risico's in de jaarrekening 2023, waarvoor nog geen maatregelen zijn getroffen en die van materieel belang zijn voor de provinciale financiële positie bedragen € 50 mln. Dit is hoger dan de risico-inschatting die gemaakt is bij de jaarrekening 2022 (€ 37 mln.).

Deze stijging wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door onzekerheden rondom de Provinciefondsuitkering. Op dit moment blijkt op basis van voorlopige uitkomsten dat het nieuwe verdeelmodel sterk nadelig kan zijn voor Limburg. Dit staat op gespannen voet met de uitkomsten van onderzoeken uit "Elke regio telt". Het benodigd structureel weerstandsvermogen voor dit risico wordt geschat op € 15 mln. (kans x impact).

De top 4 grootste risico's zijn:

1. De Maaslijn
2. Provinciefonds
3. Europese programma's en SPUKs
4. Motorrijtuigenbelasting

Concluderend kunnen we stellen dat het weerstandsvermogen van de provincie Limburg ruim voldoende is.

5. Jaarrekening 2023

5.1. De provinciale balans

De griffie heeft de balansposities 2022 en 2023 met elkaar vergeleken. De activazijde van de balans geeft aan wat de provincie bezit, de passivazijde geeft aan hoe dit is gefinancierd waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen vreemd en eigen vermogen.

Er wordt onderscheid gemaakt tussen vaste passiva, bestaande uit eigen vermogen, voorzieningen en vaste schulden en vlottende passiva bestaande uit kortlopende schulden en overlopende passiva.

Daar waar de afwijkingen substantieel zijn te noemen worden de balansposten nader toegelicht.

5.1.1. Immateriële vaste activa

	€ x 1.000	
	Boekwaarde 31-12-2023	Boekwaarde 31-12-2022
Kosten van onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief	13	37
Bijdragen aan activa in eigendom van derden	81.550	68.997
	81.564	69.034

Immateriële vaste activa zijn activa die niet tastbaar zijn. Investeren betekent in financiële zin dat wij vermogen vastleggen in objecten waarvan het nut zich over meerdere jaren uitstrekt. In deze categorie zijn dat investeringen die de Provincie doet waar geen bezittingen tegenover staan, zoals de kosten van onderzoek en ontwikkeling voor mogelijke investeringen. Daarnaast zijn hier investeringen in activa van derden opgenomen. In bovenstaand overzicht treft u de toelichting op de balans van deze posten op hoofdlijnen. Hieruit blijkt een toename van € 12,53 mln. waarbij de balanswaarde is gestegen van € 69,03 mln. naar € 81,56 mln. Dit is vooral het gevolg van investeringen in spoorinfra (bijdrage aan activa in eigendom van derden).

Een van de belangrijke risico's die hierin zitten is de Tram Maastricht-Hasselt met een huidige boekwaarde van € 6,13 mln. Er bestaat onduidelijkheid over de terugbetaling van kosten door de Vlaamse overheid.

Onderhandelingen met de Vlaamse overheid komen niet op gang ondanks herhaaldelijk aandringen door de provincie. Inmiddels wordt er door advocaten gewerkt aan een oplossing.

5.1.2. Financiële vaste activa

Dit betreffen geldleningen en kapitaalverstrekkingen aan derden. Het achterliggende beleid en de regels die hiervoor gelden worden gevormd door Sturing in Samenwerking 3.0. In dit kader wil ik vooral aandacht besteden aan de kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen.

€ x 1.000

Kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen	Investerings	Desinvesterings	Afwaarderingen	Voorzieningen
Brightlands Venture Partners Fund IV (VP)	760	0	0	0
Provincie Limburg Aviation Valley Commandiet B.V. (VP)	1.316	0	0	0
Brightlands Agrifood Fund BV (VP)	644	0	0	0
Campus Vastgoed Greenport Venlo B.V. (VP)	995	0	995	0
Maastricht Health Campus BV (VP)	650	0	650	0
Chemelot Ventures B.V. (VP)	929	0	0	0
Campus Heerlen Management & Development B.V. (VP)	600	0	600	0
Chemelot Scientific Participations B.V. (VP)	1.482	0	1.482	0
Limburg Business Development Fonds (LBDF) B.V. (VP)	413	341	0	0
Limburg energie Fonds (LEF) B.V. (VP)	709	0	0	0
Chemelot Campus Vastgoed C.V. (VP)	1.021	0	0	0
Brightlands Campus Greenport Venlo B.V.	900	0	900	0
MKB-Leningenfonds (MKB-L) B.V. (VP)	0	1.792	0	0
	10.418	2.133	4.626	0

Bij een aantal deelnemingen hebben forse afwaarderingen plaatsgevonden voor een totaalbedrag van € 4,6 mln. en daarnaast is er ook voor een bedrag van € 2,1 mln. gedesinvesteerd. Feitelijk betreffen de afwaarderingen subsidies, die financieel technisch als agio worden geboekt. Dat is het bedrag dat boven de nominale waarde wordt gestort. Afwaardering impliceert dat er deelnemingen zijn die minder waard zijn geworden. Uiteindelijk gaat hierbij het risicoprofiel omhoog, hetgeen zich vertaalt in toevoegingen aan de risicoreserves.

€ x 1.000

Leningen u/g aan deelnemingen	Investerings	Desinvesterings	Afwaarderingen	Voorzieningen
WML N.V. (F)	0	10.000	0	0
Provincie Limburg Commandiet B.V. (F)	968	0	0	0
Maastricht Aachen Airport Beheer&Infrastructuur - baanonderhoud (F)	35.200	0	0	0
Geldlening Campus Heerlen Huisvesting BV	0	207	0	0
Maastricht Aachen Airport Beheer&Infrastructuur	0	64	0	0
Limburgse Herstructurering Bedrijventerreinen B.V. (F)	0	3.150	0	0
	36.168	13.421	0	0

Conform het BBV is de term desinvestering verplicht. In feite zijn dit aflossingen. De term lening u/g impliceert dat er geld is uitgeleend aan deze vennootschappen.

5.1.3. Eigen vermogen en resultaat

€ x 1.000

	Boekwaarde 31-12-2023	Boekwaarde 31-12-2022
Algemene Reserve	106.100	73.118
Bestemmingsreserves	1.453.888	1.451.318
Gerealiseerde resultaat	110.143	129.002
Totaal	1.670.131	1.653.438

Het eigen vermogen bestaat uit de provinciale reserves plus het behaalde resultaat. Het eigen vermogen is gestegen naar € 1,67 miljard. Hierbij dient wel rekening gehouden te worden met het feit dat ultimo boekjaar nog geen bestemming was gegeven aan het resultaat en dat er nog overboekingsvoorstellen volgen.

In de bestemming van het resultaat (zie ook Statenvoorstel Jaarstukken 2023 (DOC-00634181)) is te herleiden wat er met de € 110,1 mln. gaat gebeuren indien PS hiermee instemt:

- € 24 mln. naar de generieke taakstelling van € 50 mln.
- € 8,9 mln. naar diverse voorstellen
- € 77,2 mln. ten behoeve van de overboekingsvoorstellen.

5.1.4. Immunisatiereserve

X € 1.000

Boekwaarde 31-12-2022	Toevoegingen	Onttrekkingen	Bestemming resultaat vorig boekjaar		Vermindering ter dekking van afschrijvingen	Boekwaarde 31-12-2023
Reserve Immunisatie	976.635	0	21.500	2.274	0	957.409
Bruteringsreserve VDL Nedcar	50.753	300	0	0	76	50.976

De immunisatiereserve heeft een inkomensfunctie voor de provincie Limburg, waarbij het doel is een vaste jaarlijkse inkomstenbron uit beleggingen te creëren. Tevens is dit de dekkingsbron van grote investeringen en het opvangen van onverwachte tegenvallers. De resultaten uit de beleggingen vloeien terug naar deze reserve. Afspraak is dat de maximale omvang € 1,1 miljard bedraagt.

Tijdens de feitencontrole is het volgende nog besproken met het cluster financiën. PS hebben bij de Programmabegroting 2024 besloten om de Immunisatiereserve op te heffen en deze over te laten gaan in de Algemene reserve. Zie Financieel kader.

- Er is in de afgelopen statenperioden veel aandacht uitgegaan naar de omvang van de Immunisatiereserve. Niet alleen financieel-technisch maar ook politiek bestuurlijk is het echter van belang dat er breder wordt gekeken: naar het totale vermogen van de provincie Limburg. Met het totale vermogen worden immers onze bezittingen gefinancierd. De Immunisatiereserve is daarbij een vermogensbestanddeel.
- De Immunisatiereserve heeft feitelijk het karakter van een Algemene reserve. In dit kader is het ook logisch om deze reserve dan ook zo te noemen, net als de meeste provincies en gemeenten. Dit dekt de lading beter en verhoogt ook de herkenbaarheid en transparantie van onze vermogenspositie, ook naar derden die niet bekend zijn met de term "Immunisatie".

Doel van de bruteringsreserve van VDL Nedcar is dekking van de jaarlijkse afschrijvingslasten van door PS aangewezen investeringen die geactiveerd moeten worden. Dit impliceert dat de jaarlijkse afschrijvingslast wordt gedekt uit deze reserve.

5.2. De provinciale staat van baten en lasten

Het boekjaar 2023 is afgesloten met een voordelig financieel resultaat van € 110,14 mln. Dat is ruim € 92,56 mln. meer dan begroot. Dit wordt veroorzaakt door onderuitputting op de diverse programmabudgetten. In algemene zin zijn de provinciale programma- en projectbudgetten financieel lastig te programmeren vanwege de afhankelijkheid van derden. De onderuitputting komt in de resultatenrekening tot uitdrukking in de lasten.

Ten opzichte van de begroting zijn de werkelijke lasten lasten (€ 485,99 mln.) ruim € 160,84 mln. lager dan begroot (€ 646,83 mln.). Wat opvalt is dat er bijna € 70 mln. aan niet gerealiseerde projectsubsidies naar 2024 en verder moet worden overgeheveld. Ook leiden veel specifieke uitkeringen tot onderbesteding. Voor deze geldstromen en de juiste lastneming in het betreffende jaar zijn wij sterk afhankelijk van informatie van buiten de organisatie. En veel van deze informatie komt pas ultimo boekjaar beschikbaar of erna, waarbij bijstelling van de begroting niet meer mogelijk is.

In de gerealiseerde programmalasten valt op dat het programmabudget 4 Ruimtelijke ontwikkeling een overschrijding kent (€ 11,05 mln.). Dit wordt met name veroorzaakt door een financiële afwaardering van gronden in het majeure project Ooijen Wanssum ter grootte van € 27,25 mln.

Uit de feitencontrole is gebleken dat dit het gevolg is van het transformatieproces waarbij bijvoorbeeld landbouwgronden zijn omgezet naar natuurgronden en hierdoor minder waard zijn geworden. Dit alles binnen doel en scope van het project Gebedsontwikkeling Ooijen-Wanssum.

Dit wordt volledig gedekt uit de daarvoor bestemde reserve en past daarmee in het bestaande beleid van dit project. Zonder deze post is er sprake van onderbesteding op nagenoeg alle programmabudgetten. Dit leidt in het voorstel tot bestemming van het resultaat 2023 tot overboekingsvoorstellen naar 2024 en verder om programma's en projecten financieel af te handelen.

x €
1.000

Begrotingsprogramma	Lasten				Baten				Saldo van baten en lasten			
	Realisatie 2022	Begroting ná wijziging en 2023	Realisatie 2023	Verschil begr. en realisatie 2023	Realisatie 2022	Begroting ná wijziging en 2023	Realisatie 2023	Verschil begr. en realisatie 2023	Realisatie 2022	Begroting ná wijziging en 2023	Realisatie 2023	Verschil begr. en realisatie 2023
1. Regionale economie	51.092	92.854	48.162	44.693	14.088	41.873	16.115	25.758	-37.004	-50.981	-32.047	-18.934
2. Cultuur en maatschappij	61.309	80.921	60.875	20.046	7.936	6.182	6.400	-218	-53.373	-74.740	-54.475	-20.264
3. Regionale bereikbaarheid en OV	128.431	172.902	135.694	37.207	14.025	21.324	13.031	8.293	-114.406	-151.578	122.663	-28.915
4. Ruimtelijke ontwikkeling	54.873	38.708	49.757	-11.049	21.279	3.137	6.604	-3.467	-33.594	-35.570	-43.152	7.582
5. Milieu, energie en klimaat	27.970	41.887	29.624	12.263	3.769	7.015	3.440	3.576	-24.201	-34.872	-26.184	-8.688
6. Landelijk gebied	54.164	138.560	94.937	43.623	41.439	60.568	44.907	15.662	-12.725	-77.992	-50.030	-27.962
7. Kwaliteit openbaar bestuur	20.305	29.535	23.655	5.880	2.909	922	840	82	-17.396	-28.613	-22.815	-5.798
8. Financiën en overhead	42.423	51.467	43.288	8.179	333.271	403.014	411.348	-8.334	290.848	351.547	368.060	-16.513
Totaal baten lasten en saldo	440.567	646.834	485.991	160.843	438.716	544.036	502.684	41.351	-1.851	-102.799	16.693	-119.492
Mutatie reserves	306.347	139.800	147.168	-7.368	437.201	260.181	240.618	19.563	130.854	120.381	93.450	26.931
Totaal en resultaat	746.914	786.634	633.159	153.475	875.916	804.217	743.302	60.914	129.002	17.583	110.143	-92.561

6. Ontwikkelingen bij verbonden partijen

Op de pagina's 183 en 184 van de jaarstukken vinden we alle verbonden partijen met de daarin geïnvesteerde bedragen plus de mutaties tussen de jaren 2022 en 2023. De provincie Limburg neemt hier meer informatie op dan verplicht is op basis van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

In een bijlage bij de jaarstukken zijn de verbonden partijen allemaal toegelicht. De fondsen met de grootste bedragen en risico's worden hieronder nader toegelicht.

(X 1.000)

Verbonden partij	31-12-2022	Mutatie boekjaar	31-12-2023	Onderdeel van
Enexis Holding N.V.	6.203	-	6.203	Essent
Chemelot Campus vastgoed C.V.	62.745	1.021	63.768	Brightlands
Chemelot Participaties B.V.	29.195	-	29.195	Brightlands
Campus Vastgoed Greenport Venlo B.V.	15.666	-	15.666	Brightlands
Campus Vastgoed Greenport Venlo C.V.	8.097	-	8.097	Brightlands
Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo B.V.	11.898	-	11.898	Brightlands
Holding businesspark Luchthaven Maastricht N.V.	23.781	-	23.781	MAA
LIOF N.V.	51.578	-	21-578	Fondsen
Limburgs Energie Fonds B.V.	60.000	709	60.709	Fondsen

Enexis Holding N.V. (€ 6,2 mln.)

Doelstelling Dit bedrijf verzorgt voor 2,8 miljoen huishoudens en bedrijven de distributie van energie. De provincie Limburg heeft een belang van 16,12%.

Financieringen De provincie heeft voor € 83,5 mln. financieringen uitstaan.

Risico Naar verwachting nemen de investeringen onder impuls van de energietransitie de komende jaren fors toe, waardoor de kapitaalbehoefte van Enexis meestijgt. De provincie Limburg heeft in 2022 ruim € 31 mln. aan dividend ontvangen. Dit bedrag zal vanwege kapitaalbehoefte de komende jaren fors lager zijn. In de begroting is rekening gehouden met dalende dividendinkomsten.

Chemelot Campus Vastgoed C.V. (€ 63,8 mln.)

Doelstelling Ontwikkelen, kopen, realiseren en exploiteren van vastgoed en research faciliteiten op de Chemelot Campus. De provincie Limburg wil blijven inzetten op de campusontwikkeling en heeft hiervoor € 67 mln. extra kapitaal ter beschikking gesteld voor uitbreiding op Noord.

Kapitaalbreng € 69,2 mln.

Risico Het risico voor de provincie is het niet halen van de doelstellingen met betrekking tot huurinkomsten of te hoge exploitatiekosten, waardoor de winst van de C.V. daalt. Dit kan leiden tot afwaardering van de deelneming.

Chemelot Participaties B.V. (€ 29,2 mln.)

Doelstelling Deze vennootschap is opgericht om deel te nemen in op de Chemelot Campus gevestigde bedrijven.

De boekwaarde van de investering in deze vennootschap bedraagt € 29,2 mln.

Kapitaalinbreng

€ 37,9 mln.

Risico

Het risico voor de provincie betreft afwaardering van deze boekwaarde. Van het totaal beschikbare krediet van € 46 mln. is 50% als niet revolverend aangemerkt. Dit lijkt een erg hoog percentage, maar uit de feitencontrole blijkt dat hier sprake is van financiële techniek. Feitelijk zijn dit subsidies, die in de vorm van agiostortingen worden verstrekt. Normaal gesproken zou je dergelijke subsidies in de exploitatie tegenkomen, maar omdat de boeken met de deelnemingen gelijk moeten lopen is gekozen om 50% als niet revolverend op te nemen.

Campus Vastgoed Greenport Venlo B.V. (€ 15,7 mln.)**Doelstelling**

Het exploiteren en ontwikkelen van de Innovatoren, Villa Flora en omliggende campusgronden. De provincie heeft hier een belang van 76%.

Financiering

€ 18,8 mln. financiering. Daarnaast is er € 27,8 mln. aan kapitaal verstrekt.

Risico

De exploitatie is voorsnog structureel verlieslatend en er is geen direct zicht op een sluitende exploitatie. Belangrijkste risico's zijn hier afwaardering deelneming, waardevermindering vastgoed en langer achterblijvende exploitatie. In de mededeling portefeuillehouder van 26-03-2024 (DOC-00614353) wordt ingegaan op de ontwikkelingen in het 4^e kwartaal van 2023. Er zijn problemen met de verhuurbaarheid van de gebouwen; verder een verlies van bijna € 2 mln.

Campus Vastgoed Greenport Venlo C.V. (€ 8,1 mln.)**Doelstelling**

De Innovatoren is ondergebracht in deze vennootschap. De beheertaken worden uitgevoerd door de B.V. Campus Vastgoed Greenport Venlo. De provincie heeft een 76% belang.

Kapitaalinbreng

Het cumulatief verleend kapitaal is € 8,1 mln.

Risico

Ontwikkelingen in verhuur van het vastgoed zijn niet positief.

Ontwikkelbedrijf Greenport Venlo B.V. (€ 11,9 mln)**Doelstelling**

Ontwikkelen en uitgeven van vestigingslocaties voor bedrijven om regionale en economische ontwikkeling en werkgelegenheid te stimuleren. Naast de gebiedsontwikkeling exploiteert de vennootschap het parkmanagement in Trade Port Noord.

Kapitaalinbreng

€ 11,9 mln.

Risico

Afwaardering boekwaarde, kostenstijgingen en uitloop. Op dit moment governance problemen. Raad van Commissarissen en directie opgestapt. Uit mededeling portefeuillehouder 23-12-2023 (DOC-00597932) blijkt ontslag van de statutair bestuurder en benoeming van een bestuurder ad interim. Verder blijkt uit de mededeling portefeuillehouder van 29-12-2023 (DOC-00598996) dat de voltallige Raad van Commissarissen is opgestapt. De behandeling van de Q4 rapportage staat voor 07-05-2024 op de agenda. Op dit moment zijn de stukken nog vertrouwelijk. Uit mededeling portefeuillehouder van 23-01-2024 (DOC-00589517) blijkt dat de omzet ver achterblijft en dat er vertraging is in vergunningverlening.

Holding Businesspark Luchthaven Maastricht N.V. (€ 23,8 mln.)**Doelstelling**

Deelnemen in of een belang nemen en beheren van andere ondernemingen die betrokken zijn bij het exploiteren van een luchthavenbedrijf. Tevens verhuur en in gebruik geven van gebouwen en terreinen.

Kapitaalbreng € 32,2 mln.

Risico afwaardering boekwaarde, niet verkrijgen of behouden van vergunningen, neergang economie en niet halen ambities businessplan met betrekking tot elektrisch vliegen.

Limburgs Instituut voor Ontwikkeling en Financiering N.V. (LIOF) (€51,6 mln.)

Doelstelling Industriebank LIOF is de Limburgse ontwikkelingsmaatschappij. Kerntaken zijn acquisitie, participatie en ontwikkeling/innovatie.

Cumulatief verleende subsidie: € 30,1 mln.

Risico Niet uitvoeren van activiteiten, waardoor er een afbreukrisico voor de provincie ontstaat. Het risico bestaat dat LIOF onvoldoende functioneert als ontwikkelbedrijf voor de provincie of dat resultaten achterblijven.

Limburgs Energie Fonds (LEF) B.V. (€ 60,8 mln.)

Doelstelling Langjarig beheren van vermogen, waarbij het fonds middelen uitzet op revolverende basis voor duurzame energieopwekking, energiebesparing en de circulaire economie.

Kapitaalbreng € 60,7 mln.

Risico Onvoldoende projecten, risico van faillissement, afwaardering en reputatierisico voor provincie bij negatieve publiciteit

7. Openstaande moties en toezeggingen

Er staan geen specifieke moties en toezeggingen open die betrekking hebben op de jaarcijfers. Wel over allerlei onderwerpen die behandeld worden in de jaarstukken. Deze worden echter bij de behandeling van deze onderwerpen zelf besproken.